

I. Διδακτέα ύλη

Από το βιβλίο «Μαθηματικά Θετικής και Τεχνολογικής Κατεύθυνσης Β΄ Τάξης Γενικού Λυκείου» των Αδαμόπουλου Λ., Βισκαδουράκη Β., Γαβαλά Δ., Πολύζου Γ. και Σβέρκου Α.

Κεφ. 1ο: Διανύσματα

- 1.1. Η Έννοια του Διανύσματος .
- 1.2. Πρόσθεση και Αφαίρεση Διανυσμάτων.
- 1.3. Πολλαπλασιασμός Αριθμού με Διάνυσμα (χωρίς τις Εφαρμογές 1 και 2).
- 1.4. Συντεταγμένες στο Επίπεδο (Χωρίς την απόδειξη της υποπαραγράφου «Συντεταγμένες Διανύσματος», χωρίς την Εφαρμογή 2 στη σελ. 35 και χωρίς την απόδειξη της συνθήκης παραλληλίας διανυσμάτων).
- 1.5. Εσωτερικό Γινόμενο Διανυσμάτων (χωρίς την απόδειξη του τύπου της αναλυτικής έκφρασης Εσωτερικού Γινομένου) και χωρίς την παράγραφο «Προβολή διανύσματος σε διάνυσμα».

Κεφ. 2ο: Η Ευθεία στο Επίπεδο

- 2.1. Εξίσωση Ευθείας.
- 2.2. Γενική Μορφή Εξίσωσης Ευθείας (χωρίς την εφαρμογή 2).
- 2.3. Εμβαδόν Τριγώνου (χωρίς τις αποδείξεις των τύπων της απόστασης σημείου από ευθεία, του εμβαδού τριγώνου και χωρίς την Εφαρμογή 1).

Κεφ. 3ο: Κωνικές Τομές

- 3.1. Ο Κύκλος (χωρίς τις παραμετρικές εξισώσεις του κύκλου).
- 3.2. Η Παραβολή (χωρίς τις αποδείξεις του τύπου της εφαπτομένης και της ανακλαστικής ιδιότητας και χωρίς την Εφαρμογή 1).
- 3.3. Η Έλλειψη (χωρίς τις παραμετρικές εξισώσεις της έλλειψης και τις Εφαρμογές).
- 3.4. Η Υπερβολή (χωρίς την απόδειξη του τύπου των ασύμπτωτων).
- 3.5. Η Εξίσωση $A\chi^2 + B\psi^2 + \Gamma\chi + \Delta\psi + E = 0$ (χωρίς την μεταφορά αξόνων).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Α) Δεν θα διδαχθούν οι ασκήσεις Β ομάδας των παραγράφων 3.2, 3.3 και 3.4.

Β) Από τις γενικές ασκήσεις του 3ου Κεφαλαίου δεν θα διδαχθούν ασκήσεις που αναφέρονται στις παραπάνω παραγράφους (Παραβολή, Έλλειψη και Υπερβολή).

Γ) Όσον αφορά στις προτεινόμενες δραστηριότητες, επαφίεται στην κρίση του διδάσκοντα η επιλογή εκείνων που θα εφαρμόσει στην τάξη. Ωστόσο, καλό είναι να εμπλουτιστεί το μάθημα με το συγκεκριμένο υλικό.

II. Διαχείριση διδακτέας ύλης

[Η κατανομή των διδακτικών ωρών που προτείνεται είναι ενδεικτική. Μέσα σε αυτές τις ώρες περιλαμβάνεται ο χρόνος που θα χρειαστεί για ανακεφαλαιώσεις, γραπτές δοκιμασίες, εργασίες κλπ. Οι ενδεικτικές δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στις παρούσες οδηγίες ως επιπλέον διδακτικό υλικό προέρχονται από το πρόγραμμα σπουδών για το λύκειο και τον οδηγό για τον εκπαιδευτικό που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο της πράξης "Νέο Σχολείο" και μπορούν να ανακτηθούν από τον ιστότοπο του ΙΕΠ:

<http://www.iep.edu.gr/neosxoleiops/index.php>]

Κεφάλαιο 1ο

(Προτείνεται να διατεθούν 22 διδακτικές ώρες).

Εισαγωγή

Στην τάξη αυτή οι μαθητές θα εμβαθύνουν στον λογισμό των διανυσμάτων.

Ποιο συγκεκριμένα θα γίνει αναφορά:

- Στον ορισμό του διανύσματος, τα χαρακτηριστικά του και στη σχέση μεταξύ διανυσμάτων (παράλληλα, ίσα, αντίθετα, γωνία διανυσμάτων).
- Στον ορισμό των πράξεων της πρόσθεσης, της αφαίρεσης, του πολλαπλασιασμού αριθμού με διάνυσμα (βαθμωτός πολλαπλασιασμός).
- Στο γραμμικό συνδυασμό διανυσμάτων.
- Στο εσωτερικό γινόμενο διανυσμάτων.
- Στην παράσταση διανύσματος σε καρτεσιανό σύστημα συντεταγμένων.

Τα παραπάνω αποτελούν απαραίτητες γνώσεις προκειμένου να γίνει κατανοητή η θεμελίωση της Αναλυτικής Γεωμετρίας του επιπέδου που ακολουθεί, καθώς και η αντιμετώπιση πολλών καταστάσεων της πραγματικής ζωής και προβλημάτων της Ευκλείδειας Γεωμετρίας.

Εστίαση σε σημαντικές ιδέες στο κεφάλαιο των διανυσμάτων

- Το διάνυσμα αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα έννοιας που δομήθηκε από τη στενή αλληλεπίδραση Μαθηματικών και Φυσικής.
- Ένα διάνυσμα μπορεί να αναπαρίσταται με διαφορετικούς τρόπους. Ως προσανατολισμένο ευθύγραμμο τμήμα (γεωμετρική αναπαράσταση) και ως αλγεβρικό αντικείμενο με τη βοήθεια συντεταγμένων.
- Προτάσεις και θεωρήματα της Ευκλείδειας Γεωμετρίας αποδεικνύονται με χρήση των διανυσμάτων.

§ 1.1 , 1.2 Προτείνεται να διατεθούν 2 και 3 ώρες αντίστοιχα

Το διάνυσμα εισάγεται ως προσανατολισμένο ευθύγραμμο τμήμα. Οι πράξεις της πρόσθεσης και του πολλαπλασιασμού διανύσματος με αριθμό, παρουσιάζονται με τη βοήθεια της γεωμετρικής εποπτείας και τονίζεται ιδιαίτερα ότι ένα οποιοδήποτε διάνυσμα AB μπορεί να γραφτεί ως διαφορά $OB - OA$, όπου O είναι ένα οποιοδήποτε σημείο του χώρου.

§ 1.3 Προτείνεται να διατεθούν 2 ώρες

A) Να τονιστεί ότι η ικανή και αναγκαία συνθήκη παραλληλίας δύο διανυσμάτων $\alpha // \beta \Leftrightarrow \alpha = \lambda \beta$ ($\beta \neq 0$) χρησιμοποιείται για την απόδειξη της συγγραμμικότητας τριών σημείων.

B) Επειδή αρκετοί μαθητές αντιλαμβάνονται τον τύπο $OM = (OA + OB) / 2$ ως διαίρεση διανύσματος με αριθμό, καλό είναι να τονισθεί ότι η γραφή αυτή είναι μία σύμβαση και στην πραγματικότητα το 2ο μέλος είναι ο γραμμικός συνδυασμός των διανυσμάτων OA και OB , δηλαδή $OM = 1/2 OA + 1/2 OB$

Γ) Να γίνουν ασκήσεις μόνο από την Α' ομάδα.

§ 1.4 Προτείνεται να διατεθούν 6 ώρες

A) Να δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι ένα διάνυσμα μπορεί να αναπαρίσταται με διαφορετικούς τρόπους. Ως προσανατολισμένο ευθύγραμμο τμήμα (γεωμετρική αναπαράσταση) και ως αλγεβρικό αντικείμενο με τη βοήθεια συντεταγμένων. Να τονισθεί επίσης η μοναδικότητα της έκφρασης διανύσματος με τις συντεταγμένες του. Η έννοια των διανυσμάτων είναι σημαντική στη γεωμετρία εάν αναλογιστεί κανείς ότι η αμφιμονοσήμαντη αντιστοιχία ενός σημείου του επιπέδου με ένα διατεταγμένο ζεύγος πραγματικών αριθμών οδηγεί στην «αλγεβροποίηση» της Γεωμετρίας, δηλαδή στη μελέτη των γεωμετρικών σχημάτων με αλγεβρικές μεθόδους.

B) Πριν αναφερθεί η συνθήκη παραλληλίας διανυσμάτων, ο εκπαιδευτικός να δώσει τον ορισμό της ορίζουσας δύο διανυσμάτων, ο οποίος βρίσκεται προς το τέλος της παραγράφου.

Ενδεικτικά:

Ονομάζουμε ορίζουσα δύο διανυσμάτων $\alpha = (x_1, y_1)$ και $\beta = (x_2, y_2)$ και τη συμβολίζουμε με $|x_1 \ y_1 \ x_2 \ y_2|$ τον πραγματικό αριθμό $|x_1 \ y_1 \ x_2 \ y_2| = x_1 y_2 - x_2 y_1$ όπου η 1η γραμμή είναι οι

συντεταγμένες του διανύσματος $\alpha = (x_1, y_1)$ και η 2η γραμμή είναι οι συντεταγμένες του διανύσματος $\beta = (x_2, y_2)$

Την ορίζουσα τη συμβολίζουμε και με $\det(\alpha, \beta)$. Δηλαδή $\det(\alpha \rightarrow, \beta \rightarrow) = \begin{vmatrix} x_1 & y_1 \\ x_2 & y_2 \end{vmatrix} = x_1 y_2 - x_2 y_1$

Γενικότερα, η παράσταση $D = \begin{vmatrix} x_1 & y_1 \\ x_2 & y_2 \end{vmatrix} = x_1 y_2 - x_2 y_1$ ονομάζεται ορίζουσα και είναι ένας πραγματικός αριθμός.

§1.5 Προτείνεται να διατεθούν 8 ώρες

Να μη γίνουν οι Γενικές Ασκήσεις.

Σχόλιο

Προτείνεται να γίνουν ως δραστηριότητες κάποιες από τις ερωτήσεις κατανόησης όπως για παράδειγμα, οι ερωτήσεις 6 και 7.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Ας δούμε τώρα μερικές δραστηριότητες που μπορούμε να υλοποιήσουμε στην τάξη με τους μαθητές μας. Η πρώτη δραστηριότητα συνδέει τα Μαθηματικά με τη Φυσική. Η δεύτερη δραστηριότητα δίνει τη δυνατότητα στο μαθητή να συνδέει, διατυπώνει και αποδεικνύει προτάσεις της Ευκλείδειας Γεωμετρίας με το διανυσματικό λογισμό, αλλά να ακολουθεί και την αντίστροφη πορεία. Τέλος, η τρίτη δραστηριότητα αναφέρεται σε ένα πρόβλημα από τον πραγματικό κόσμο, όπου οι μαθητές μοντελοποιούν το πρόβλημα με χρήση των διανυσμάτων και απαντούν στο τέλος με τη φυσική γλώσσα. Αν και είναι αυτονόητο, επισημαίνεται ότι αν ένα πρόβλημα απαιτεί τύπους ή σχέσεις από άλλο επιστημονικό πεδίο, αυτά δίνονται στους μαθητές.

Δραστηριότητα 1

Η δύναμη του διαγράμματος έχει μέτρο $F_p = 20\text{N}$ και σχηματίζει γωνία θ° με το οριζόντιο έδαφος. Το βαγονάκι σύρεται 100m κατά μήκος του εδάφους.

α) Να υπολογίσετε το έργο της δύναμης όταν η γωνία είναι 30° .

β) Επιλέξτε δύο άλλες τιμές για τη γωνία θ° και υπολογίστε το έργο σε κάθε περίπτωση.

Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα μπορείτε να διατυπώσετε κάποια εικασία;

ΣΧΟΛΙΟ

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα στοχεύει να συνδέσει τα μαθηματικά με τη φυσική και εφαρμογές του πραγματικού κόσμου. Εστιάζει στο γεγονός ότι το έργο δεν είναι τίποτα άλλο, παρά το εσωτερικό γινόμενο δύο διανυσματικών μεγεθών. Της δύναμης και της μετατόπισης.

Δραστηριότητα 2

Τα διανύσματα α και β του επιπέδου ικανοποιούν τη σχέση $|\alpha \rightarrow - \beta \rightarrow|^2 = |\alpha \rightarrow|^2 + |\beta \rightarrow|^2$

i) Να εξετάσετε αν η συγκεκριμένη σχέση ικανοποιείται για οποιαδήποτε διανύσματα α και β του επιπέδου ή μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις.

ii) Προσπαθήστε να ερμηνεύσετε γεωμετρικά το προηγούμενο συμπέρασμά σας.

Ενδεικτική λύση

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα συνδέει το διανυσματικό λογισμό με την Ευκλείδεια Γεωμετρία. Στο πρώτο ερώτημα αναμένεται, οι μαθητές να εφαρμόσουν τις ιδιότητες του εσωτερικού γινομένου και εργαζόμενοι, κυρίως αλγεβρικά, να καταλήξουν ότι η συγκεκριμένη σχέση ισχύει αν και μόνο αν τα διανύσματα είναι κάθετα.

Με το δεύτερο ερώτημα επιχειρούμε να οπτικοποιήσουν οι μαθητές τη δοθείσα σχέση. Έτσι, με σημείο αναφοράς το O θα κατασκευάζουν τα διανύσματα $OA=\alpha$ και $OB=\beta$, οπότε θα είναι $\alpha - \beta = OA - OB = BA$, όπως φαίνεται και στο σχήμα.

Οι μαθητές, στη συνέχεια, αναμένεται να ερμηνεύσουν τα μέτρα των διανυσμάτων ως μήκη ευθυγράμμων τμημάτων, οπότε τη σχέση $|\alpha - \beta|^2 = |\alpha|^2 + |\beta|^2$ θα την γράψουν στη μορφή: $(AB)^2 = (OA)^2 + (OB)^2$, για να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι ισχύει, αν και μόνο αν το τρίγωνο OAB είναι ορθογώνιο, δηλαδή αν και μόνο αν τα διανύσματα α και β είναι κάθετα.

Δραστηριότητα 3

Ένα αεροσκάφος που πετά προς ανατολάς με ταχύτητα 500 km/h απουσία ανέμου, συναντά άνεμο ταχύτητας 70 km/h , που πνέει σε κατεύθυνση 60° ανατολική-βορειοανατολική (οι κατευθύνσεις ορίζουν γωνία η οποία μετριέται από την πρώτη κατεύθυνση δηλ. την ανατολική, προς τη δεύτερη κατεύθυνση, δηλ. τη βορειοανατολική). Το αεροπλάνο διατηρεί τον προσανατολισμό του προς ανατολάς, ωστόσο λόγω του ανέμου, η ταχύτητα του ως προς το έδαφος αποκτά νέο μέτρο και κατεύθυνση. Βρείτε τη νέα κατεύθυνση του αεροσκάφους.

Ενδεικτική λύση

Έστω u η ταχύτητα του αεροσκάφους πριν την επίδραση του ανέμου και v η ταχύτητα του ανέμου. Τότε έχουμε: $|u|=500$ και $|v|=70$. Ζητείται το μέτρο και η φορά της συνισταμένης $u + v$. Υποθέτουμε ότι ο θετικός ημιάξονας των x δείχνει προς την Ανατολή και ο θετικός ημιάξονας των y προς τον Βορρά. Στο σύστημα αυτό το διάνυσμα $u=(500, 0)$ και το $v=(70\sigma\upsilon\nu 60, 70\eta\mu 60)$. Επομένως, $u + v = (535, 35\sqrt{3})$ και συνεπώς $|u+v|= \dots$

Επιπλέον, για τη γωνία θ που σχηματίζει η κατεύθυνση του αεροσκάφους με την ανατολική κατεύθυνση ισχύει: $\epsilon\phi\theta= \dots$

Ερμηνεία: Η νέα ταχύτητα του αεροσκάφους θα είναι περίπου $538,4 \text{ km/h}$, ενώ η νέα πορεία του είναι περίπου $0,65$ ανατολική-βορειοανατολική.

Β' τρόπος

Μπορούμε να υπολογίσουμε το $|u+v|$ με χρήση του εσωτερικού τετραγώνου και τη γωνία των διανυσμάτων u και $u+v$ με χρήση του εσωτερικού γινομένου.

Κεφάλαιο 2ο

(Προτείνεται να διατεθούν 20 διδακτικές ώρες)

Εισαγωγή

Κατά τη φοίτηση τους στο Γυμνάσιο, οι μαθητές έχουν έλθει ήδη σε επαφή με έννοιες της Αναλυτικής Γεωμετρίας. Στην Β' Λυκείου σκοπεύουμε σε περαιτέρω εμβάθυνση θεμελιωδών

ζητημάτων της Αναλυτικής Γεωμετρίας. Τα θέματα που σχετίζονται με την ευθεία παρουσιάζονται συστηματικότερα και με μεγαλύτερη πληρότητα και ακρίβεια. Τονίζεται η σημασία του συντελεστή διεύθυνσης (κλίσης) μιας ευθείας, με τη βοήθεια του οποίου διατυπώνονται οι συνθήκες παραλληλίας και καθετότητας δύο ευθειών. Επιπλέον, προσδιορίζονται οι διάφορες μορφές της εξίσωσης της ευθείας, η γενική της μορφή, καθώς και το σύνολο των ευθειών που διέρχονται από ένα σημείο. Με τη διδασκαλία αυτής της ενότητας επιδιώκεται οι μαθητές να εξοικειωθούν με τις μεθόδους της Αναλυτικής Γεωμετρίας, καθώς και να κατανοήσουν τις δυνατότητες που παρέχει ως μαθηματικό εργαλείο στη διερεύνηση και απόδειξη προτάσεων της Ευκλείδειας Γεωμετρίας, αλλά και σε περιοχές άλλων επιστημών.

Προτείνεται, η διδασκαλία της ευθείας να έχει ως στόχο, να μπορούν οι μαθητές να απαντούν στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Με ποιον τρόπο συνδέεται η κλίση της ευθείας, ο λόγος μεταβολής μεταξύ δύο σημείων της και ο συντελεστής διεύθυνσης διανύσματος παράλληλου προς αυτήν;
- Πώς ελέγχουμε αν δύο ευθείες είναι παράλληλες ή κάθετες με χρήση των συντελεστών διεύθυνσης;
- Πώς ελέγχουμε αν δύο ευθείες είναι παράλληλες ή κάθετες όταν μία τουλάχιστον εκ των δύο δεν έχει συντελεστή διεύθυνσης.
- Πώς βρίσκουμε την εξίσωση ευθείας όταν: α) διέρχεται από γνωστό σημείο και έχει γνωστό συντελεστή διεύθυνσης ή είναι παράλληλη στον $x \times x$, β) δίνονται δύο σημεία της, γ) δίνεται ένα σημείο της και είναι παράλληλη σε γνωστό διάνυσμα;
- Πώς αποδεικνύουμε ότι ένα σημείο ανήκει σε μια ευθεία και ότι τρία σημεία είναι συνευθειακά; Είναι σημαντικό να κατανοήσουν οι μαθητές ότι ένα σημείο ανήκει στην ευθεία αν και μόνο αν οι συντεταγμένες του επαληθεύουν την εξίσωσή της.
- Ποια είναι η γενική μορφή εξίσωσης ευθείας και με ποιο τρόπο προσδιορίζουμε ένα διάνυσμα κάθετο και ένα διάνυσμα παράλληλο με βάση τη γενική μορφή της εξίσωσης;
- Ποιες είναι οι σχετικές θέσεις δύο ευθειών στο επίπεδο και πώς διερευνάται αλγεβρικά το συγκεκριμένο ερώτημα με χρήση των οριζουσών;

§2.1 Προτείνεται να διατεθούν 6 ώρες.

Προτείνεται να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους μπορεί να εκφρασθεί ο συντελεστής διεύθυνσης ευθείας και στο ότι δεν ορίζεται συντελεστής διεύθυνσης για την ευθεία που είναι παράλληλη στον άξονα $y'y$. Να τονισθεί επίσης, ότι από το σημείο $M(x_0, y_0)$ διέρχονται οι ευθείες με εξισώσεις: $y - y_0 = \lambda(x - x_0)$ και $x = x_0$.

§2.2 Προτείνεται να διατεθούν 8 ώρες

Να δοθεί έμφαση όχι μόνο στη γενική μορφή εξίσωσης ευθείας, αλλά και στη σχέση που υπάρχει μεταξύ των συντελεστών της εξίσωσης και των συντεταγμένων του διανύσματος που είναι παράλληλο ή κάθετο προς την ευθεία. Στην παράγραφο αυτή εισάγεται η διαδικασία επίλυσης του γραμμικού συστήματος 2×2 με τη μέθοδο των οριζουσών, σε συνδυασμό με τη σχετική θέση δύο ευθειών στο επίπεδο. Επειδή δεν περιέχεται το σχετικό θέμα στο σχολικό βιβλίο, προτείνεται η παρακάτω διδακτική πορεία.

Ας είναι

$A_1x_1 + B_1y_1 + \Gamma_1 = 0$ και $A_2x_2 + B_2y_2 + \Gamma_2 = 0$ (...) οι εξισώσεις δύο ευθειών ϵ_1 και ϵ_2 στο επίπεδο αντίστοιχα.

Τις εξισώσεις αυτές μπορούμε να τις γράψουμε ισοδύναμα ως εξής: $A_1x_1 + B_1y_1 = -\Gamma_1$ και $A_2x_2 + B_2y_2 = -\Gamma_2$. Τότε λέμε ότι έχουμε ένα γραμμικό σύστημα δύο εξισώσεων με δύο αγνώστους ή αλλιώς ένα γραμμικό σύστημα (2×2).

Τα διανύσματα $\eta_1 = (A_1, B_1)$ και $\eta_2 = (A_2, B_2)$ είναι κάθετα στις ευθείες ϵ_1 και ϵ_2 αντίστοιχα. Επομένως, θα προσδιορίζουν και τη σχετική θέση των ευθειών αυτών.

Η ορίζουσα των διανυσμάτων η_1 και η_2 επειδή σχηματίζεται από τους συντελεστές των αγνώστων του συστήματος (1), ονομάζεται ορίζουσα του συστήματος και συμβολίζεται με D , δηλαδή (...)

Διακρίνουμε τις περιπτώσεις:

- Αν τα διανύσματα η_1 και η_2 δεν είναι συγγραμμικά, τότε ισοδύναμα ($\dots D \neq 0$). ( ) Επομένως, οι ευθείες ϵ_1 και ϵ_2 τέμνονται. Το σημείο τομής έχει συντεταγμένες τη μοναδική λύση του συστήματος (1).
- Αν $D = 0$, τότε ισοδύναμα τα η_1 και η_2 είναι συγγραμμικά και επομένως, οι ευθείες ϵ_1 και ϵ_2 είναι παράλληλες. Να τονιστεί ότι η έννοια της παραλληλίας νοείται υπό την αναλυτική της έκφραση. Δηλαδή, οι ευθείες είτε δεν έχουν κανένα κοινό σημείο, είτε ταυτίζονται και έχουν άπειρα κοινά σημεία. Επομένως, όταν $D = 0$, τότε το σύστημα (1) είτε είναι αδύνατο, είτε έχει άπειρες λύσεις αντίστοιχα.

Εναλλακτική προσέγγιση

Αντί των καθέτων διανυσμάτων, θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε τα διανύσματα $\delta_1 = (B_1, -A_1)$ και $\delta_2 = (B_2, -A_2)$ που είναι παράλληλα στις ευθείες ϵ_1 και ϵ_2 αντίστοιχα. Τότε τα διανύσματα θα προσδιορίζουν και τη σχετική θέση των ευθειών αυτών.

Διακρίνουμε τις περιπτώσεις:

Αν τα διανύσματα δ_1 και δ_2 δεν είναι συγγραμμικά, τότε $\dots (Det \neq 0)$ Η συγκεκριμένη ορίζουσα που αποτελείται από τους συντελεστές των αγνώστων του συστήματος, λέγεται ορίζουσα του συστήματος. Η σχέση (2) σημαίνει ισοδύναμα ότι οι ευθείες ϵ_1 και ϵ_2 τέμνονται και το σημείο τομής έχει συντεταγμένες τη μοναδική λύση του συστήματος (1).

Όταν τα διανύσματα είναι παράλληλα, τότε $\dots (Det = 0)$ Αφού τα διανύσματα δ_1 και δ_2 είναι παράλληλα, τότε και οι αντίστοιχες ευθείες ϵ_1 και ϵ_2 είναι παράλληλες. Να τονιστεί ότι η έννοια της παραλληλίας νοείται υπό την αναλυτική της έκφραση. Δηλαδή, οι ευθείες είτε δεν έχουν κανένα κοινό σημείο, είτε ταυτίζονται και έχουν άπειρα κοινά σημεία. Επομένως, όταν $D = 0$, τότε το σύστημα είτε είναι αδύνατο, είτε έχει άπειρες λύσεις.

Σχόλιο

Προαιρετικά ο διδάσκων θα μπορούσε, με τη βοήθεια των οριζουσών, να προχωρήσει στη διερεύνηση των συνθηκών κάτω από τις οποίες οι παράλληλες ευθείες δεν έχουν κανένα κοινό σημείο ή συμπίπτουν.

Για παράδειγμα: Οι ευθείες ϵ_1 και ϵ_2 τέμνουν έναν τουλάχιστον από τους άξονες. Έστω ότι τέμνουν τον $y'y$. Τότε, η ϵ_1 τον τέμνει στο σημείο με τεταγμένη $-\Gamma_1/B_1$ και η ϵ_2 στο σημείο με

τεταγμένη $-Γ2/B2$. Στην περίπτωση αυτή, οι ευθείες $ε1$ και $ε2$:

- Συμπίπτουν αν και μόνον αν $...Dx=0$. Η ορίζουσα Dx προκύπτει από την ορίζουσα D , αν η στήλη των συντελεστών του x αντικατασταθεί από τους σταθερούς όρους του συστήματος (1). Με παρόμοιο τρόπο προκύπτει και η ορίζουσα $Dy=0$. Να σημειωθεί ότι σε όλες τις περιπτώσεις υπάρχει συντελεστής αγνώστου διαφορετικός από το μηδέν.
- Δεν έχουν κανένα κοινό σημείο αν και μόνον αν $...Dx < > 0$

Συμπερασματικά

ΟΡΙΖΟΥΣΑ	ΣΧΕΤΙΚΗ ΘΕΣΗ ΔΥΟ ΕΥΘΕΙΩΝ	ΛΥΣΕΙΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ
$D \neq 0$	Οι ευθείες τέμνονται (μοναδικό κοινό σημείο)	Μοναδική λύση $x=Dx/D$ και $y=Dy/D$
$D=0$	Οι ευθείες δεν έχουν κανένα κοινό σημείο ή Οι ευθείες συμπίπτουν (άπειρα κοινά σημεία)	Αδύνατο ή Άπειρες λύσεις

• Να τονιστεί με απλά αριθμητικά παραδείγματα ότι στην περίπτωση όπου οι συντελεστές $A1, B2, A2, B1$ δεν είναι μηδέν η συνθήκη $D=A1B2-A2B1=0$ δηλώνει ότι οι συντελεστές είναι ανάλογοι και οι ευθείες έχουν ίσους συντελεστές διεύθυνσης, ενώ οι ορίζουσες Dx, Dy καθορίζουν αν η αναλογία ισχύει και για τους συντελεστές $Γ1, Γ2$, οπότε οι ευθείες ταυτίζονται, ή δεν ισχύει οπότε οι ευθείες είναι παράλληλες.

• Προτείνεται να διδαχθούν ασκήσεις παραμετρικών συστημάτων από το βιβλίο της Άλγεβρας Β Λυκείου υπό το πρίσμα της σχετικής θέσης δύο ευθειών.

• Η διδακτική πορεία που θα επιλεγεί δεν θα είναι στην εξεταστέα ύλη. Οι μαθητές όμως πρέπει να γνωρίζουν και να χρησιμοποιούν σε ασκήσεις τα συμπεράσματα του παραπάνω πίνακα.

§2.3 Προτείνεται να διατεθούν 6 ώρες

Πριν δοθούν οι τύποι της απόστασης σημείου από ευθεία και του εμβαδού τριγώνου, οι μαθητές να επεξεργαστούν δραστηριότητες, όπως οι παρακάτω δύο:

1η: Δίνονται η ευθεία και το σημείο $A(5, 2)$. Να βρεθούν:

i) Η εξίσωση της ευθείας $ζ$ που διέρχεται από το A και είναι κάθετη στην $ε$.

ii) Οι συντεταγμένες του σημείου τομής της $ζ$ με την $ε$.

iii) Η απόσταση του A από την $ε$.

Στη συνέχεια, να δηλωθεί στους μαθητές ότι με ανάλογο τρόπο μπορεί να αποδειχθεί ο τύπος απόστασης ενός σημείου από μία ευθεία, ο οποίος και να δοθεί.

2η: Δίνονται τα σημεία $A(5, 2)$, $B(2, 3)$ και $\Gamma(3, 4)$. Να βρεθούν:

- i) Η εξίσωση της ευθείας $B\Gamma$.
- ii) Το ύψος AD του τριγώνου $AB\Gamma$ και
- iii) Το εμβαδόν του τριγώνου $AB\Gamma$.

Στη συνέχεια, να δηλωθεί στους μαθητές ότι με ανάλογο τρόπο μπορεί να αποδειχθεί ο τύπος του εμβαδού τριγώνου του οποίου είναι γνωστές οι συντεταγμένες των κορυφών.

B) Να μη γίνουν:

- Η άσκηση 7 της Β' Ομάδας.
- Από τις Γενικές Ασκήσεις οι 3, 4, 5, 6 και 7.

Προτεινόμενες Δραστηριότητες σε όλο το κεφάλαιο

Ας δούμε τώρα μερικές δραστηριότητες που μπορούμε να υλοποιήσουμε στην τάξη με τους μαθητές μας

Δραστηριότητα 1

Να συμπληρώσετε τα κενά (...) στον παρακάτω πίνακα

		Κλίση ευθείας	Συντελεστής διεύθυνσης διανύσματος	$y_2 - y_1$ $x_2 - x_1$
Γωνία ευθείας με τον άξονα $x'x$	$\omega = 300$	...		
	$\omega = 600$	...		
	$\omega = 1500$	...		
Διάνυσμα παράλληλο προς την ευθεία	$\delta = (3, 3)$		...	
	$\delta = (-1, -3)$		...	
	$\delta = (-3, 3)$		...	
Σημεία της ευθείας	$(0, 1)$ και $(3, 2)$			...
	$(1, \sqrt{3}-1)$ και $(\sqrt{3}, 2)$			...
	$(0, 2)$ και $(-\sqrt{3}, 3)$			...
				...

Οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν τα κενά και να συνδέσουν έτσι την κλίση της ευθείας, το συντελεστή διεύθυνσης του παράλληλου διανύσματος και το πηλίκο διαφορών $(y_2 - y_1)/(x_2 - x_1)$. Αναμένεται να παρατηρήσουν ότι οι τιμές των τριών μεγεθών ταυτίζονται και κατά συνέπεια εκφράζουν την ίδια μαθηματική έννοια.

Δραστηριότητα 2

Θεωρούμε τις ευθείες με εξισώσεις: $(1 - 3)x + (1 + 3)y = 8$ και $x + 3y = 1$

α) Να προσδιορίσετε δύο διανύσματα u_1 και u_2 που να είναι κάθετα στις ευθείες ϵ_1 και ϵ_2 αντίστοιχα και να βρείτε τα μέτρα τους.

β) Να βρείτε την οξεία γωνία που σχηματίζουν οι ευθείες μεταξύ τους.

γ) Να βρείτε το σημείο τομής των ευθειών.

Δραστηριότητα 3 (Επίλυση γεωμετρικού προβλήματος με άλγεβρα)

Να αποδείξετε ότι οι διαγώνιες ενός παραλληλογράμμου διχοτομούνται.

Ενδεικτική λύση

Το ζητούμενο αποτελεί μία από τις βασικές ιδιότητες των παραλληλογράμμων. Αυτό που θέλουμε όμως τώρα, είναι να την αποδείξουμε με χρήση της άλγεβρας. Επιλέγουμε λοιπόν ένα κατάλληλο σύστημα συντεταγμένων. Η καταλληλότητα έχει να κάνει με τη χρήση όσο το δυνατόν λιγότερων αγνώστων. Για παράδειγμα, θα μπορούσαμε να έχουμε το διπλανό σχήμα με τους άξονες. Θεωρώντας το σημείο $A(0,0)$ ως αρχή των αξόνων, το σημείο $B(\beta, 0)$ και το σημείο $\Delta(\alpha, \delta)$. Τότε $A\Gamma = (\alpha + \beta, \delta)$, οπότε το σημείο Γ έχει τις ίδιες συντεταγμένες. Άμεσα προκύπτει ότι οι συντεταγμένες του μέσου του τμήματος $A\Gamma$ είναι $([\alpha + \beta]/2, \delta/2)$ όπως ακριβώς συμβαίνει και με τις συντεταγμένες του μέσου του $B\Delta$. Επομένως, οι διαγώνιοι του παραλληλογράμμου διχοτομούνται.

Δραστηριότητα 4

Με τη χρήση του λογισμικού GeoGebra να επιλέξετε τρεις δρομείς A, B, Γ και να παραστήσετε γραφικά τα διανύσματα $\eta = (A, B)$ και $\delta = (B, -A)$, καθώς και την ευθεία ϵ με εξίσωση $Ax + By = \Gamma$. Να υπολογίσετε επιπλέον το μέτρο της γωνίας των διανυσμάτων η και δ , καθώς και το μέτρο της γωνίας που σχηματίζει το διάνυσμα η με την ευθεία ϵ και, στη συνέχεια, να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα:

i) Ποια είναι η σχέση των διανυσμάτων η και δ , τόσο μεταξύ τους, όσο και με την ευθεία ϵ , όταν μεταβάλλουμε το A ή το B ;

ii) Πώς κινείται η ευθεία ϵ , όταν μεταβάλλουμε μόνο το A ή μόνο το B ή μόνο το Γ ; Για να απαντήσετε στο ερώτημα αυτό ενεργοποιήστε το ίχνος της ευθείας ϵ και μεταβάλλετε διαδοχικά τους δρομείς A, B, Γ , αφού προηγουμένως διατηρήσετε στην επιφάνεια εργασίας μόνο την ευθεία και τους δρομείς και αποκρύψετε όλα τα υπόλοιπα (βλέπε παρακάτω σχήμα).

iii) Αποδείξτε τον προηγούμενο ισχυρισμό σας.

Δραστηριότητα 5

Δίνεται η παρακάτω οικογένεια γραμμικών εξισώσεων: $\epsilon_\lambda : (\lambda^2 - \lambda)x - \lambda y = \lambda^2 - 3\lambda, \lambda \in \mathbb{R}$

Με το λογισμικό GEOGEBRA επιλέξτε ένα δρομέα λ που να παίρνει τιμές από -20 έως 20 με αύξηση $0,2$ και παραστήστε γραφικά την ϵ_λ

i) Μετακινήστε το δρομέα για να μεταβάλλετε τις τιμές του λ και απαντήστε στο ερώτημα: «Τι

- παριστάνει η ε_λ για τις διάφορες τιμές του $\lambda < > 0$ και τί για $\lambda = 0$;» Αποδείξτε τον ισχυρισμό σας.
- ii) Πάρτε δύο τιμές του λ , για παράδειγμα $\lambda = 1, \lambda = 2$, παραστήστε γραφικά τις ε_1 και ε_2 , βρείτε τις συντεταγμένες του σημείου τομής τους A και επιβεβαιώστε αλγεβρικά την απάντησή σας.
- iii) Ενεργοποιήστε το ίχνος της ε_λ , μετακινήστε το δρομέα για να μεταβάλλετε τις τιμές του λ και ελέγξτε αν οι $\varepsilon_\lambda, \lambda \in \mathbb{R}$ διέρχονται όλες από το σημείο A . Επαληθεύσατε την εικασία σας αλγεβρικά.

Κεφάλαιο 3ο

(Προτείνεται να διατεθούν 30 διδακτικές ώρες)

Εισαγωγή

Η μελέτη των κωνικών τομών αποτελεί μια φυσιολογική διδακτική εξέλιξη μετά τη μελέτη της ευθείας, που εκφράζεται με εξίσωση πρώτου βαθμού, αφού η αναλυτική τους έκφραση αντιστοιχεί σε εξισώσεις 2ου βαθμού. Κατά τη διδασκαλία του κεφαλαίου προτείνεται, να δοθεί έμφαση στα παρακάτω σημεία:

- Κάθε κωνική τομή είναι γεωμετρικός τόπος σημείων του επιπέδου τα οποία ικανοποιούν συγκεκριμένη κάθε φορά ιδιότητα.
- Ο τιμή της εκκεντρότητας καθορίζει τη μορφή της κωνικής τομής.
- Οι ιδιότητες των κωνικών τομών έχουν πολλές πρακτικές εφαρμογές.

Στόχος είναι να μπορούν οι μαθητές να απαντούν στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Γιατί ονομάστηκαν κωνικές τομές ο κύκλος, η παραβολή, η έλλειψη και η υπερβολή;
- Πώς ορίζεται ο κύκλος, η παραβολή, η έλλειψη και η υπερβολή;
- Ποιες είναι οι εξισώσεις των κωνικών τομών;
- Πώς ορίζεται η εφαπτομένη σε ένα σημείο μιας κωνικής τομής και ποια είναι η εξίσωσή της; (μόνο για τον κύκλο και την παραβολή).
- Πώς ορίζονται οι ασύμπτωτες της υπερβολής;

§3.1 Προτείνεται να διατεθούν 12 ώρες

Να γίνει υπενθύμιση των βασικών ιδιοτήτων του κύκλου που έχουν γνωρίσει οι μαθητές κατά τη διδασκαλία της Ευκλείδειας Γεωμετρίας. Προτείνεται για την εύρεση της εξίσωσης του κύκλου να μην δοθεί έμφαση μόνο στην εφαρμογή του τύπου, αλλά και στην εύρεσή της με τη μέθοδο της συμπλήρωσης τετραγώνου.

§3.2 Προτείνεται να διατεθούν 6 ώρες

A) Πριν αποδειχθεί ο τύπος της εξίσωσης της παραβολής, να λυθεί ένα πρόβλημα εύρεσης εξίσωσης παραβολής της οποίας δίνεται η εστία και η διευθετούσα. Για παράδειγμα της παραβολής με εστία το σημείο $E(1,0)$ και διευθετούσα την ευθεία $\delta : x = -1$. Με τον τρόπο αυτό

οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τη βασική ιδέα της απόδειξης.

B) Να μη δοθεί έμφαση σε ασκήσεις που αναλώνονται σε πολλές πράξεις

§3.3 Προτείνεται να διατεθούν 4 ώρες

A) Πριν αποδειχθεί ο τύπος της εξίσωσης της έλλειψης, να λυθεί ένα πρόβλημα εύρεσης εξίσωσης έλλειψης της οποίας δίνονται οι εστίες και το σταθερό άθροισμα $2a$. Για παράδειγμα της έλλειψης με εστίες τα σημεία $E'(-4,0)$, $E(4,0)$ και $2a=10$. Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τη βασική ιδέα της απόδειξης

B) Να μη δοθεί έμφαση σε ασκήσεις που αναλώνονται σε πολλές πράξεις

§3.4 Προτείνεται να διατεθούν 4 ώρες

A) Πριν αποδειχθεί ο τύπος της εξίσωσης της υπερβολής, να λυθεί ένα πρόβλημα εύρεσης εξίσωσης υπερβολής της οποίας δίνονται οι εστίες και το σταθερό άθροισμα $2a$. Για παράδειγμα της υπερβολής με εστίες τα σημεία $E'(-4,0)$, $E(4,0)$ και $2a=10$. Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τη βασική ιδέα της απόδειξης

B) Να μη δοθεί έμφαση σε ασκήσεις που αναλώνονται σε πολλές πράξεις

§3.5 Προτείνεται να διατεθούν 4 ώρες

Από την παράγραφο αυτή θα διδαχθεί μόνο η υποπαράγραφος «Σχετική θέση ευθείας και κωνικής». Έτσι, οι μαθητές θα γνωρίσουν την αλγεβρική ερμηνεία του γεωμετρικού ορισμού της επαπτομένης των κωνικών τομών και γενικότερα της σχετικής θέσης ευθείας και κωνικής τομής. Προτείνεται η επίλυση απλών ασκήσεων, όπως είναι η άσκηση 4 της Α' ομάδας.

Δραστηριότητα

α. Να αντιστοιχίσετε κάθε στοιχείο της πρώτης στήλης του πίνακα που ακολουθεί με το αντίστοιχό του στη δεύτερη στήλη:

Εξίσωση	Κωνική τομή
$9x^2 - y^2 = 0$	Έλλειψη
$x^2 + y^2 - 4x + 2y - 6 = 0$	Υπερβολή
$y^2 - 2x - 2y + 1 = 0$	Παραβολή
$4x^2 + y^2 - 8x + 2y + 4 = 0$	Ζεύγος ευθειών
$x^2 - y^2 + 2x - 4y - 4 = 0$	Κύκλος

β. Όμοια για τον πίνακα:

Εκκεντρότητα	Κωνική τομή
$\sqrt{2}/2$	Κύκλος

0	Ισοσκελής υπερβολή
4/5	Υπερβολή
5/4	Έλλειψη
sqrt2	

Ενδεικτικές ψηφιακές δραστηριότητες